

MOGELIJK TSARISTISCHE JUWELLEN IN BUSSUM

Herman Gorter ontving Russische juwelen

Dichter en politicus Herman Gorter ontving in februari 1919 Russische juwelen, bestemd voor de Nederlandse communistische partij. Mogelijk behoorden deze tot de in beslag genomen juwelen van de een half jaar eerder vermoorde tsaar en zijn gezin.

Omdat contrarevolutionaire troepen in 1918 dreigden Jekaterinenburg te veroveren, de stad waarheen tsaar Nicolaas II met zijn gezin verbannen was, beval de plaatselijke sovjet (arbeiders- en soldatenraad) tot executie van de tsaar en zijn gezin. Deze vond plaats in de nacht van 16 op 17 juli 1918 in de kelder van het huis van de handelaar Nikolaj Ipatjev. De ouders en de zoon Aleksej waren onmiddellijk dood, maar de dochters niet. Er bleken diamanten in hun korsetten te zijn ingenaaid, waarop de kogels afketsten. Ze werden alsnog met bajonetten vermoord.

Onteigening adel

De in de korsetten ingenaaide diamanten (ruim acht kilo) werden overgebracht naar de schatkamer van het Kremlin. De door de leider van de bolsjewieken Lenin gelaste onteigening gold niet alleen voor de tsarenfamilie, maar ook voor de overige Russische adel. The New York Times schatte in mei 1917 de waarde van de diamanten en juwelen van de Romanovs op negen miljard dollar (nu zo'n 375 miljard euro).

Komintern

De bolsjewieken hadden talrijke tegenstanders en hadden daardoor grote behoefte aan medestanders.

■ Tsaar Nicolaas II met zijn gezin in 1913. FOTO: DEUTSCHES BUNDESARCHIV

Ze waren dan ook gebaat bij een of meer revoluties elders in Europa. Ze richtten daartoe een overkoepelende organisatie van alle communistische partijen op: de Communistische Internationale (Komintern). Vervolgens wilden ze in enkele Europese steden bureaus van de Komintern vestigen, teneinde de revolutionaire beweging buiten Rusland te stimuleren. Ook Amsterdam moest zo'n bureau krijgen.

Bartha Rutgers

Schriftelijk contact opnemen met de Nederlandse communisten was niet veilig. Daarom werd het in Moskou voor de bolsjewieken werkzame echtpaar Sebald en Bartha Rutgers benaderd. Bartha werd gevraagd naar Nederland te gaan om afgevaardigden uit te nodigen voor het oprichtingscongres van de Komintern. Zij stemde in en vertrok op 26 januari 1919 per sloop uit de Letse hoofdstad Riga. Ze had contant geld meegekregen en een aantal juwelen, mogelijk afkomstig van de tsarenfamilie. Half februari kwam ze per trein aan bij de grensovergang Bentheim-Oldenzaal. De Duitse grensbewaking nam haar geld in beslag, maar liet haar de juwelen behouden. Ze kreeg een reçu om het geld bij terugkeer in Duitsland terug te krijgen. De douane in Oldenzaal registreerde de juwelen, maar liet ze ook behouden.

Gorter

Bartha reisde eerst naar haar ouders in Rotterdam, die ze acht jaar niet had gezien. De dag daarop bezocht ze Herman Gorter in zijn huis aan de Nieuwe 's-Gravelandseweg (nummer 66). Ze nodigde hem uit voor het oprichtingscongres van de Komintern dat begin maart zou plaatsvinden en overhandigde hem de juwelen. Deze moesten verkocht worden ten bate van revolutionaire activiteiten in Nederland. Gorter bracht deze juwelen naar David Wijnkoop in Amsterdam, de leider van de communistische partij. Deze heeft ze waarschijnlijk onderhands verkocht, want geen enkele juwelier wilde de gestolen

■ Herman Gorter in 1923. FOTO: INTERNATIONAAL INSTITUUT VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS

een bureau van de Komintern te vestigen, dat geopend moest worden met een internationaal congres. Hij kreeg edelstenen mee en een lijst mensen die in het Amsterdamse bureau moesten worden benoemd. De meeste edelstenen liet hij voorlopig achter bij de Kommunistische Partei Deutschlands in Berlijn. Deze hield echter om zijn onkosten te bestrijden vrijwel alle kostbaarheden zelf. Slechts twee edelstenen kwamen later in Amsterdam aan.

Geen succes

Het Amsterdamse bureau van de Komintern werd formeel opgericht en de conferentie werd geopend op 3 februari 1920 in een pand aan de Herengracht, maar verder kwam er van alle plannen weinig terecht. De in Moskou opgestelde lijst van mensen die in het Amsterdamse bureau moesten worden benoemd, omvatte zowel radicale communisten zoals Gorter als gematigde zoals Wijnkoop. Zij waren het over heel veel zaken oneens en de stellingen die er uiteindelijk werden betrokken bevielen Lenin niets. In juli 1920 hief Moskou het Amsterdamse bureau alweer op.

Bron: Ronald Frisart, 'Tsaristische juwelen duiken op in Bussum', website *Historiek*, nr. 185600; 18-09-2024

Eric Bor

■ Het Ipatjev-huis in 1928. FOTO: DEUTSCHES BUNDESARCHIV

■ De in beslag genomen kroonjuwelen. FOTO: WEB.ARCHIVE.ORG

■ Het echtpaar Rutgers in 1957. FOTO: INTERNATIONAAL INSTITUUT VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS

diamanten van vermoedelijk vermoorde eigenaars kopen.

Sebald Rutgers

In oktober 1919 vroeg Lenin aan Sebald Rutgers om in Nederland

■ Gorters werkkamer in 1925.